

АНОТАЦІЯ

Могилка О. П. Соціальна робота зі зменшення шкоди від вживання наркотиків серед підлітків в центрах денного перебування. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 231 Соціальна робота. – Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, Харків, 2021.

Дисертаційну роботу присвячено розв'язанню актуальної сьогодні проблеми створення системи соціальної роботи з підлітками-споживачами наркотиків з метою збереження їх здоров'я на базі центрів денного перебування. Своєчасність звернення до цієї теми зумовлена значним поширенням наркотичних практик серед неповнолітніх та розповсюдженням у підлітковому середовищі інших взаємопов'язаних видів ризикованої поведінки.

На основі аналізу законодавчої бази та власного практичного досвіду роботи з підлітками-споживачами наркотиків встановлено, що відсутність офіційного визнання значущості проблеми наркотизації неповнолітніх зумовлює брак об'єктивної інформації про реальну картину незаконного вживання підлітками наркотичних речовин, що, в свою чергу, гальмує розробку програм та стандартів надання необхідних послуг для неповнолітніх споживачів наркотиків, уповільнює залучення достатньої кількості фахівців, компетентних у цій галузі. Доведено, що у сучасних умовах пошук шляхів вирішення проблеми підліткової наркоманії має відбуватися не лише в правовій площині, а й в аспекті розширення спектру якісних медико-соціальних та соціально-педагогічних послуг, орієнтованих на потреби підлітків.

Сьогодні актуальним є впровадження кардинально нових підходів до вирішення проблеми наркотизації неповнолітніх, які передбачають заміну примусових медико-правових заходів по відношенню до споживачів наркотиків на застосування м'яких практик поступової зміни світогляду людини, її ціннісних

орієнтацій, розширення можливостей, збагачення соціального досвіду, що забезпечує зменшення негативного впливу від наслідків їх ризикованої поведінки. Одним з таких підходів, ефективність якого було доведено у світовому досвіді боротьби з розповсюдженням ВІЛ-інфекції серед споживачів наркотиків, є «зменшення шкоди від наслідків ризикованої поведінки».

У ході дослідження відзначено, що актуальні потреби неповнолітніх споживачів наркотиків в повноцінному доступі до соціальних послуг, орієнтованих на зменшення шкоди від вживання наркотиків, сьогодні практично не задовольняються в українському суспільстві, оскільки соціальні служби та медичні заклади не надають спеціалізовані здоров'язберігаючі послуги підліткам, які мають досвід вживання наркотичних речовин. Більш ніж п'ятирічний досвід роботи в центрі денного перебування дав підстави стверджувати, що й самі підлітки ще не готові звертатися за послугами зі зменшення шкоди від вживання наркотиків до установ та закладів органів державної влади та місцевого самоврядування.

Комплекс послуг, орієнтованих на потреби підлітків-споживачів наркотиків, можуть забезпечити центри денного перебування, що надають їх на основі анонімності й конфіденційності. Центри денного перебування займають свою нішу в системі соціальних послуг для дітей та молоді, забезпечуючи соціальний супровід, послуги з реабілітації від наркотичної залежності, ефективну переадресацію, соціально-педагогічну підтримку. Гнучка, орієнтована на потреби неповнолітніх концепція діяльності таких центрів сприяє формуванню у підлітків довіри та створює для них безпечний простір, надаючи широкі можливості для розробки та реалізації системи соціальної роботи зі зменшення шкоди від вживання наркотиків серед підлітків.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше теоретично обґрунтовано, розроблено та експериментально апробовано систему соціальної роботи зі зменшення шкоди від вживання наркотиків серед підлітків у центрах денного перебування, витлумачену як сукупність різноаспектних складників (ціннісно-мотиваційний, суб'єкт-об'єктний, програмно-цільовий, моніторингово-

оціночний, середовищний, організаційно-функціональний), що забезпечує отримання наркозалежними підлітками у центрах денного перебування спектру орієнтованих на потреби послуг, сприяє збереженню їх здоров'я та зменшенню ризиків поширення соціально небезпечних захворювань за рахунок стимулювання поступового особистісного зростання підлітка; визначено особливості соціальної роботи зі зменшення шкоди від вживання наркотиків серед неповнолітніх (орієнтація на врахування потреб підлітка, прозоре інформування про ризики щодо вживання наркотиків, застосування алгоритму перенаправлення між різними надавачами послуг, використання інтерактивних та он-лайн форм роботи, створення безпечного середовища у місцях роботи з підлітками-споживачами наркотиків тощо).

У дисертаційній роботі уточнено понятійно-термінологічний апарат дослідження, насамперед поняття «соціальна робота зі зменшення шкоди від вживання наркотиків серед підлітків»; удосконалено моніторингові, діагностичні інструменти перевірки якості послуг, що надаються підліткам-споживачам наркотиків, а також зміст, форми та методи підготовки фахівців, які працюють з цією категорією, й концепцію та технології роботи з лідерами із числа отримувачів послуг у центрах денного перебування. Подальшого розвитку у дисертації набули наукові уявлення про особливості соціальної роботи з підлітками групи ризику та використання потенціалу соціальних і соціально-психологічних служб закладів освіти й спеціалізованих центрів у напрямі збереження здоров'я підлітків та сприяння їх успішній соціалізації.

Практичне значення дослідження полягає в розробці та впровадженні у діяльність центрів денного перебування стандартів соціальної роботи з підлітками-споживачами наркотиків; інструментів моніторингу та оцінки якості послуг зі зменшення шкоди; системи звітності та планування діяльності центрів денного перебування з підлітками-споживачами наркотиків; програмних та інформаційно-методичних матеріалів для підготовки фахівців до роботи з підлітками групи ризику у напрямі зменшення шкоди від наслідків ризикованої поведінки; програми реабілітації підлітків, які знаходяться в залежності від

психоактивних речовин; алгоритму перенаправлення у межах партнерської мережі надавачів послуг підліткам-споживачам наркотиків; програмно-методичних матеріалів щодо роботи з підлітками-споживачами наркотиків у напрямі розвитку їх лідерського потенціалу; навчальної програми зі зменшення шкоди від наслідків ризикованої поведінки підлітків; програми реабілітації «Компас» для підлітків, які зловживають або знаходяться в залежності від психоактивних речовин; інтерактивного профілактичного квесту «Наркотики? Не моя тема!»; інтерактивної профілактичної гри «Підліток навиворіт»; настільних профілактичних ігор; інструментів он-лайн профілактики для роботи в умовах пандемії COVID-19.

Дисертаційне дослідження складається з вступної частини, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

У вступі дисертації обґрунтовано вибір теми, її актуальність, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження, сформульовано наукову новизну та практичне значення роботи, наведено відомості про впровадження й апробацію результатів дисертації.

У дисертації проаналізовано соціологічні, психолого-педагогічні та соціально-педагогічні джерела, що засвідчило, що проблема соціальної роботи зі зменшення шкоди від вживання наркотиків серед підлітків у центрах денного перебування має міждисциплінарний характер. В основі її розв'язання лежать фундаментальні ідеї філософії соціальної роботи щодо впливу на особистість та її соціальне оточення. Вивчено і узагальнено погляди вчених у галузі соціальної роботи і соціально-педагогічної діяльності, що дало підстави визначити досліджуваний вид соціальної роботи з неповнолітніми як активність фахівців, волонтерів, самих клієнтів, спрямовану на зменшення шкоди від наслідків вживання наркотиків, що якісно змінює когнітивну, ціннісну, поведінкову сфери особистості отримувачів послуг та їх оточення. Визначено, що в основі соціальної роботи зі зменшення шкоди від вживання наркотиків серед підлітків є сприйняття позиції неповнолітнього та його інтересів і переконань, надання чіткої та правдивої інформації щодо ризиків, пов'язаних із вживанням наркотиків,

залучення до роботи лише підготовлених фахівців, які сприймають концепцію зменшення шкоди від вживання наркотиків, організацію системної роботи із особистістю та соціальним середовищем, використання методів роботи, що спираються на сильні сторони підлітка, та враховують його інтереси й можливості, застосування у роботі з неповнолітніми інструментів та засобів передачі інформації, які відповідають їх рівню сприйняття.

Уточнено та конкретизовано стан діяльності центрів денного перебування в контексті соціальної роботи зі зменшення шкоди від вживання наркотиків серед підлітків та здійснено моніторинг та оцінку якості послуг, що надаються підліткам-споживачам наркотиків. Установлено, що у центрах денного перебування для підлітків-споживачів наркотиків, створених у чотирьох містах України у межах благодійного проєкту «Права та здоров'я уразливих груп населення: заповнюючи прогалини» за підтримки Міжнародного благодійного фонду «СНІД Фонд Схід-Захід» (*AFEW-Україна*), сьогодні є можливість надавати для них унікальні послуги. Встановлено, що центри забезпечують надання послуг у межах розроблених стандартів, які складаються з двох пакетів: базовий та розширений, що передбачають консультування з питань безпечної поведінки, тестування на ВІЛ-інфекцію, вірусні гепатити та інфекції, що передаються статевим шляхом, соціальний супровід і допомогу соціального педагога, психолога тощо.

Автором дослідження теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено систему соціальної роботи зі зменшення шкоди від вживання підлітками наркотиків у центрах денного перебування, до структури якої входять такі складники: ціннісно-мотиваційний (забезпечує формування у підлітків мотивації на участь у програмі зменшення шкоди та сприйняття власного здоров'я як цінності); суб'єкт-об'єктний (передбачає готовність до реалізації концепції зменшення шкоди, багатофункціональність, взаємозамінюваність, ініціативність та високий рівень відповідальності штату фахівців; активна участь підлітків із числа споживачів наркотиків у роботі центрів денного перебування); програмно-цільовий (складається із таких напрямів роботи, як реалізація

стандартів зменшення шкоди від наслідків ризикованої поведінки, захист прав підлітків-споживачів наркотиків, моніторинг якості послуг, що надаються таким підліткам, робота з їх соціальним оточенням); моніторингово-оціночний (забезпечує перевірку ефективності функціонування партнерської мережі, відображає якість роботи у межах укладених партнерських угод, кількість проведених спільних заходів, моніторинг і оцінку якості послуг, рівня знань фахівців під час проведення навчальних тренінгів та стажувань для партнерів); середовищний (передбачає створення комфортних осередків для роботи з підлітками, прихильність партнерів до впровадження програм зменшення шкоди, позитивну громадську думку про роботу центрів денного перебування, сприяння органів місцевого самоврядування у вигляді фінансування заходів, забезпечення доступу до цільової групи, налагодження партнерських зв'язків та розвиток системи послуг для підлітків-споживачів наркотиків); функціонально-організаційний (спрямований на планування діяльності фахівців, організацію заходів, проектування бюджету, роботу з партнерською мережею, розробку та впровадження адвокаційних та комунікаційних кампаній, програм, стандартів, рішень та положень про роботу з підлітками-споживачами наркотиків, надання підліткам-споживачам наркотиків послуг).

Ефективність системи соціальної роботи зі зменшення шкоди від вживання наркотиків серед підлітків у центрах денного перебування підтверджено у щоквартальних та щорічних аналітичних звітах за підсумками роботи з підлітками-споживачами наркотиків, під час аналізу результатів роботи фокус-груп, інтерв'ю, анкет зворотного зв'язку з отримувачами послуг і представниками партнерських організацій, у ході проведення зовнішніх моніторингів.

Результати дисертаційної роботи можуть бути використані в роботі центрів денного перебування для підлітків-споживачів наркотиків, під час організації освітнього процесу у закладах освіти, центрах соціально-психологічної реабілітації дітей, соціальних служб, шкільних офіцерів поліції, відділів ювенальної превенції та ювенальної пробації, а також для подальшого

вдосконалення теорії і практики підготовки фахівців спеціальності 231 Соціальна робота.

Ключові слова: підлітки-споживачі наркотиків, зменшення шкоди, центр денного перебування, психоактивні речовини, наркотики, профілактика, реабілітація, соціально небезпечні хвороби.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. **Могилка О.** Система соціальних послуг для підлітків-споживачів наркотиків у центрах денного перебування. *Інноваційна педагогіка*: науковий журнал. 2020. Випуск 24. Том 1. С. 216–220.
2. **Могилка О.** Моніторинг і оцінка якості послуг, що надаються центрами денного перебування у межах програм зменшення шкоди від вживання підлітками наркотиків. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Випуск 73. Том 2. 2020. С. 19–24.
3. Rasskazova Olha, Anholenko Valentyna, Kravchenko Anton, Sulimenko Olha, **Mohylka Oleksandr**, Kuzminykh Maryna. Readiness of Social Services Specialists for Gender-Sensitive Activities with Offence-Prone Juveniles. *Journal of Educational and Social Research*. 2021. Vol. 11, № 3, May. P. 48–59.
4. **Mohylka O.**, Tkachenko M. Informal education of specialists working with at-risk teenagers at the facility of the «Kompas» day center of the kharkiv charity foundation «Blago». *«ScienceRise: Pedagogical Education»*: науковий журнал. 2020. № 1(34). P. 17–23.

Навчально-методичні посібники:

1. **Могилка О., Філенко І.** Навчальна програма зі зменшення шкоди від наслідків ризикованої поведінки підлітків. Харків, 2019. 60 с.

2. **Могилка О.**, Філенко І., Шебардіна А. «Компас». Програма реабілітації підлітків, які зловживають, або знаходяться в залежності від психоактивних речовин. Харків, 2020. 56 с.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. **Могилка О.** Профілактика VS наркобізнес. *Сучасні підходи до формування професійної самосвідомості фахівців соціальної сфери в умовах реалізації гендерної політики в Україні: матеріали регіон. наук.–практ. конф., м. Харків, 23 березня 2017 р. Харків, 2017. С. 118–121.*
2. **Могилка О.** Працюємо для підлітків. Організація соціальної роботи зі зменшення шкоди для підлітків-споживачів наркотиків у центрі денного перебування «Компас» Харківського благодійного фонду «Благо». *Біла альтанка. Газета зменшення шкоди. 2019. № 68(94). С. 18–21.*
3. **Могилка О.** Досвід підготовки підлітків групи ризику до профілактичної роботи з однолітками на базі центру денного перебування «Компас». *Наукові дослідження аспірантів: Педагогічна теорія і практика: матеріали наук.–практ. конф., м. Харків, 25 квітня 2018 р. Випуск 2. Харків, 2018. С. 39–40.*
4. **MoHYlka O.**, Kazus V., Shebardina A., Voskresenska O. Making police officers allies in HIV prevention for adolescents using drugs in Kharkiv, Ukraine. *22nd International AIDS Conference (AIDS 2018). Amsterdam, Netherlands, 23–27 July 2018.* URL: <http://programme.aids2018.org/Abstract/Abstract/5646> (дата звернення: 29.05.2019).
5. **Могилка О.** Центри денного перебування в системі соціальних послуг для підлітків – споживачів наркотиків. *Сучасні тенденції у підготовці та професійній діяльності фахівців соціальної галузі: матеріали Всеукр. наук.–практ. конф., м. Харків, 23 листопада 2018 р. Харків, 2018. С. 62–64.*
6. **Могилка О.** Центри денного перебування для підлітків у системі партнерської мережі з надання послуг зі зменшення шкоди від вживання наркотиків. *Актуальні проблеми педагогічної освіти: європейський і національний вимір: матеріали IV Всеукр. наук.–практ. конф. з міжнар. участю, м. Луцьк, 28–29 травня 2019 р. Луцьк, 2019. С. 179–182.*

7. **Могилка О.** Показники успішності в організації роботи центрів денного перебування з надання послуг підліткам зі зменшення шкоди від вживання наркотиків. *Наукові дослідження аспірантів: Педагогічна теорія і практика: матеріали наук.–практ. конф., м. Харків, 24 квітня 2019 р. Випуск 3. Харків, 2019. С. 48–52.*
8. **Могилка О.** Інтерактивні форми профілактики ризикованої поведінки дітей з порушенням здоров'я у центрах денного перебування. *Створення інклюзивного простору закладу освіти в контексті розбудови суспільства рівних можливостей в Україні: матеріали Всеукр. наук.–практ. конф., м. Харків, 21 листопада 2019 р. Харків, 2019. С. 164–167.*
9. **Могилка О., Береза А.** Використання соціальних мереж у роботі зі зменшення шкоди від наслідків ризикованої поведінки підлітків на прикладі центру денного перебування «Компас» Харківського благодійного фонду «Благо». *Формування творчої особистості в системі освіти й соціальному середовищі: сучасні виклики та інновації: матеріали регіон. наук.–практ. конф., м. Харків, 22 квітня 2020 р. Харків, 2020. С. 198–202.*
10. **Могилка О.** Соціальне замовлення як форма організації соціальної роботи з уразливими групами населення. *Актуальні питання соціальної роботи на сучасному етапі розвитку українського суспільства: матеріали VIII Міжвуз. наук.–практ. семінар, м. Харків, 10 листопада 2020 р. Харків, 2020. С. 99–102.*
11. **Могилка О., Мозгова Т., Терьошина І., Гайчук Л.** Розвиток лідерського потенціалу підлітків у роботі центрів денного перебування як елемент програми зменшення шкоди від вживання ними наркотиків. *Розвивальний потенціал сучасної соціальної роботи: методологія та технології: матеріали V Міжнародної наук.–практ. конф., м. Київ, 12–13 березня 2021 р. / за ред. Ю. М. Швалба. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2021. С. 130–133.*
12. **Могилка О., Ткаченко М.** Профілактика онлайн: робота з підлітками групи ризику в умовах пандемії COVID-19. *Дистанційне навчання у закладах вищої освіти в умовах пандемії: виклики сучасності: матеріали Всеукр. студ. наук.–практ. конф., м. Умань, 30 березня 2021р. Умань, 2021. С. 13–16.*

13. **Могилка О.**, Кожина Г., Рассказова О., Реабілітація підлітків, які зловживають або знаходяться в залежності від психоактивних речовин: досвід центрів денного перебування за програмою «Компас». *Інноваційний потенціал соціальної роботи в сучасному світі: на межі науки і практики*: матеріали І Міжнародн. наук.–практ. конф., м. Чернігів, 20–21 травня 2021 р. Чернігів, 2021. С. 93–95.

SUMMARY

Mohylka O.P. Social work on harm reduction of drug use among adolescents in day centers. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the doctor of philosophy on a specialty 231 Social work. – Municipal Institution «Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy» of the Kharkiv Regional Council, Kharkiv, 2021.

The dissertation is devoted to the solution of the urgent problem of creating a system of social work for adolescents who use drugs in order to preserve their health on the basis of day centers. The relevance of addressing this topic is due to the significant spread of drug use practices among minors and the spread of other interrelated types of risky behaviors among adolescents.

Based on the analysis of the legal framework and individual practical experience of working with adolescents who use drugs, it is established that a lack of the official recognition of the importance of the problem of narcotization among minors leads to a lack of objective information about the real picture of illicit drug use by adolescents. In turn, this slows down the development of programs and standards on the provision of necessary services for adolescents who use drugs, causing a lack of specialists competent in this field.

It is also proved that in modern conditions the search of ways to solve the problem of drug addiction among adolescents should take place not only in the medical and psychological field, but also in terms of expanding the range of qualitative social and socio-pedagogical services that are based on the needs of minors. Nowadays it is

important to introduce radically new approaches to solving the problem of narcotization among minors, which suggest, as opposed to coercive medical and legal measures against people who use drugs, application of soft practices of gradual change of worldview and values, empowerment, enrichment of social experience that reduce the impact of the negative consequences of their risky behavior. One of such approaches with the proven evidence of success in tackling the spread of HIV among people who use drugs is «harm reduction from the consequences of risky behavior».

The study noted that the current needs of adolescents who use drugs to full access to social services aimed at harm reduction from drug use are basically not satisfied in Ukrainian society, as social services and medical institutions do not provide specific health preserving services to adolescents who have experience in drug use. More than five years of experience working in the day center give reasons to assert that adolescents themselves are not yet ready to turn to drug related harm reduction services into state institutions and establishments of local government.

A package of services tailored to the needs of adolescents who use drugs can be provided by day centers operating on the basis of anonymity and confidentiality. The flexible, needs-oriented concept of such centers promotes building of trust among adolescents and creates a safe space for them, provides ample opportunities for the development and implementation of a system of social work on harm reduction from drug use among adolescents. Day centers occupy a niche in the system of social services for children and youth, providing social support, rehabilitation services from drug addiction, effective referral system, etc., which indicates the relevance of the problem raised in the study.

The scientific novelty of the study is that for the first time it was theoretically substantiated, developed and experimentally tested the system of social work on harm reduction from drug use among adolescents in day centers. This system is interpreted as a set of different components (value and motivational; subject and objective; program-targeted, monitoring and evaluational, environmental, organizational and functional), which provides adolescents a range of needs-oriented services in day centers, helps to preserve their health and reduce risks by stimulating the gradual personal growth of

adolescents. The features of social work on harm reduction from drug use among adolescents were determined (focus on taking into account the needs of adolescents, transparent information about the risks of drug use, the use of referral algorithms between different service providers, the use of interactive and online forms of work, creating a safe place to work with adolescent who use drugs etc.).

The dissertation it was clarified the conceptual and terminological apparatus of the study, first of all the concept of «social work on harm reduction from drug use among adolescents»; improved monitoring and diagnostic tools to assess the quality of services provided to adolescents who use drugs, as well as the content, forms and methods of training professionals working with this category and the concept and technology of working with leaders from among the recipients of services in day centers. The study further developed scientific ideas about the peculiarities of working with most at risk adolescents and using the potential of social and socio-psychological services of educational institutions and specialized centers to preserve the health of adolescents and promote their successful socialization.

The practical significance of the study lies in the development and implementation of the standards of social work with adolescents who use drugs in the activities of the day centers; tools for monitoring and evaluating of the quality of harm reduction services; systems for reporting and planning the activities of day centers with adolescents who use drugs; programmatic and information materials for training professionals to work with most at risk adolescents in the direction of harm reduction from the consequences of risky behavior, rehabilitation programs for adolescents who are addicted to psychoactive substances, referrals algorithm within the partnership network of service providers working with adolescents who use drugs, programmatic and methodological materials on working with adolescents who use drugs in the direction of developing their leadership potential, training program on harm reduction from the consequences of risky behavior for adolescents, rehabilitation programs developed by «Compass» for adolescents who use and/or are addicted to psychoactive substances, interactive prevention quest «Drugs? Not my thing!», Interactive preventive game «Teenager inside out», board preventive games, on-line prevention tools to work

during COVID-19 pandemic.

The dissertation research consists of an introductory part, two sections, general conclusions, a list of used sources and appendices.

The introduction to the dissertation provides justification for choice of the topic, its relevance, defines the object, subject, purpose, objectives, research methods, formulates scientific novelty and practical significance of the work, gives information on the implementation and testing of the dissertation results.

The dissertation analyzes sociological, psychological-pedagogical and socio-pedagogical sources, which showed that the problem of social work on harm reduction from drug use among adolescents in day centers is interdisciplinary. It is based on the fundamental ideas of the philosophy of social work on the impact on the individuals and their social environment. Numerous scientific and pedagogical sources were studied and generalized, which gave grounds to define social work with most at risk adolescents as the activity of specialists, volunteers, clients themselves, aimed at harm reduction from the consequences of risky behavior, including service recipients and their environment. It is determined that the basis of social work to reduce the harm from drug use among adolescents is the perception of the adolescent's position and interests and beliefs, providing clear and truthful information about the risks associated with drug use, involving only trained professionals who understand the concept of harm reduction from drug use, organization of systematic work with the social environment, use of methods of work based on the strengths of the adolescent, and taking into account their interests and capabilities, use of tools and means of communication with adolescents that correspond to their level of perception.

It was clarified the specifics of activities of day centers in the context of social work on harm reduction from drug use among adolescents and the quality of services provided to adolescent drug users was monitored and evaluated. It has been established that day centers for adolescents who use drugs that were created in four cities of Ukraine within the framework of the charity project «Bridging the Gaps: Health And Rights For Key Populations» with the support of the International Charitable Foundation «AIDS Foundation East-West» (*AFEW-Ukraine*) as of today provide

unique services for adolescents that governmental organizations are not yet ready to provide. It has been established that the centers provide services within the developed standards, which consist of two packages: basic and advanced, which include counseling on safe behavior, testing for HIV, viral hepatitis and sexually transmitted infections, social support and assistance of social pedagogue, psychologist, etc.

The author of the study theoretically substantiated and experimentally tested the system of social work on harm reduction from drug use among adolescents in day centers, the structure of which consists of: value-motivational (provides the formation of motivation for adolescents to participate in harm reduction); subject-object (implies readiness to accept the concept of harm reduction, multifunctionality, interchangeability, initiative and a high level of responsibility of the staff of specialists; participation of adolescents from among drug users in the work of day centers); program-targeted (consists of the application of standards to reduce harm from the consequences of risky behavior, protection of the rights of adolescents at risk, monitoring the quality of services provided to such adolescents, work with their social environment); monitoring and evaluation (provides verification of the effectiveness of the partnership network, reflects the number of concluded partnership agreements, joint activities, monitoring and evaluation of service quality, etc.); environment (provides comfortable accommodation, commitment of partners to the implementation of harm reduction programs; positive public opinion about the work of day centers, assistance to local governments in financing activities, providing access to the target group, assistance in establishing partnerships and developing a system of services for adolescent drug users); functional and organizational component (planning activities, organizing events, budget planning, working with a partner network, development and implementation of advocacy and communication campaigns, assessment of knowledge during training and internships for partners; checking the quality of services provided to adolescent drug users (focus groups, interviews, feedback questionnaires); solving advocacy tasks (development and implementation of programs, standards, decisions and regulations on work with adolescent drug users, protection systems for the rights of such adolescents, etc.).

The effectiveness of the social work system on harm reduction from drug use among adolescents in day centers has been proven during external monitoring, in quarterly and annual reports on the results of work with adolescents who use drugs, during focus groups and interviews with recipients of services and representatives of partner organizations.

The results of the dissertation can be used in work of day centers for adolescents who use drugs, in organization of learning process in educational institutions, to support activities of the centers for social and psychological rehabilitation of children, social services, school police officers, juvenile prevention and juvenile probation departments, as well as for further improvement of the theory and practice of training specialists in the specialty 231 Social work.

Key words: adolescents who use drugs, harm reduction, day center, psychoactive substances, drugs, prevention, rehabilitation, socially dangerous diseases.

LIST OF THE APPLICANT'S PUBLICATIONS ON THE TOPIC OF THE THESIS

Publications representing the main scientific results of the thesis:

1. **Mohylka O.** The system of social services for adolescent who use drugs in day centers. *Innovative pedagogy: scientific journal*. 2020. Issue 24. Volume 1. P. 216–220.
2. **Mohylka O.** Monitoring and evaluation of the quality of services provided by day centers within the harm reduction programs for adolescents who use drug. *Scientific journal of the National Pedagogical University named after MP Drahomanov. Series 5. Pedagogical sciences: realities and prospects*. Issue 73. Volume 2. 2020. S. 19–24.
3. Rasskazova Olha, Anholenko Valentyna, Kravchenko Anton, Sulimenko Olha, **Mohylka Oleksandr**, Kuzminykh Maryna. Readiness of Specialists in Social Services for Gender-Sensitive Activities with Offence-Prone Juveniles. *Journal of Educational and Social Research*. 2021. Vol. 11, № 3, May. R. 48–59.
4. **Mohylka O.**, Tkachenko M. Informal education of specialists working with at-risk teenagers at the facility of the «Compass» day center of the Kharkiv charity foundation

«Blago». «*ScienceRise: Pedagogical Education*»: scientific journal. 2020. № 1 (34). R. 17–23.

Training manuals:

1. **Moghylka O.**, Filenko I. Navchaljna prohrama zi zmenshennja shkody vid naslidkiv ryzykovanoji povedinky pidlitkiv. Kharkiv, 2019. 60 s.
2. **Moghylka O.**, Filenko I., Shebardina A. «Kompas». Prohrama rehabilitaciji pidlitkiv, jaki zlovzhyvajutj, abo znakhodjatsja v zalezhnosti vid psykhoaktyvnykh rechovyn. Kharkiv, 2020. 56 s.

Publications that testify the approbation of the thesis materials:

1. **Mohylka O.** Prevention of VS drug business. *Modern approaches to the formation of professional self-awareness of social professionals in the implementation of gender policy in Ukraine*: materials region. scientific-practical Conf., Kharkiv, March 23, 2017. Kharkiv, 2017. P. 118–121.
2. **Mohylka O.** We work for teenagers. Organization of social work to reduce harm to adolescent drug users in the day center «Compass» of the Kharkiv Charitable Foundation «Blago». *Bila Altanka. Harm reduction newspaper*. 2019. № 68 (94). P. 18–21.
3. **Mohylka O.** Experience of preparing adolescents at risk for preventive work with peers on the basis of the day center «Compass». *Postgraduate research: Pedagogical theory and practice*: materials of scientific practice. Conf., Kharkiv, April 25, 2018. Issue 2. Kharkiv, 2018. P. 39–40.
4. **Mohylka O.**, Kazus V., Shebardina A., Voskresenska O. Making police officers allies in HIV prevention for adolescents who use drugs in Kharkiv, Ukraine. *22nd International AIDS Conference (AIDS 2018)*. Amsterdam, Netherlands, 23–27 July 2018. URL: [http://programme.aids2018.org/Abstract /Abstract/ 5646](http://programme.aids2018.org/Abstract/Abstract/5646) (access date: 29.05.2019).
5. **Mohylka O.** Day centers in the system of social services for adolescents - drug users. *Current trends in the training and professional activities of social workers*: materials All-Ukrainian. scientific-practical Conf., Kharkiv, November 23, 2018. Kharkiv, 2018. P. 62–64.

6. **Mohylka O.** Day centers for adolescents in the system of partner network for the provision of drug harm reduction services. *Actual problems of pedagogical education: European and national dimension: materials IV All-Ukrainian. scientific-practical conf. with international participation*, Lutsk, May 28–29, 2019. Lutsk, 2019. P. 179–182.
7. **Mohylka O.** Indicators of success in organizing the work of day centers to provide services to adolescents to reduce harm from drug use. *Research of postgraduate students: Pedagogical theory and practice: materials of scientific practice. Conf.*, Kharkiv, April 24, 2019. Issue 3. Kharkiv, 2019. P. 48–52.
8. **Mohylka O.** Interactive forms of prevention of risky behavior among children with health disorders in day centers. *Creating an inclusive space of an educational institution in the context of building a society of equal opportunities in Ukraine: materials All-Ukrainian. scientific-practical conf.*, Kharkiv, November 21, 2019. Kharkiv, 2019. P. 164–167.
9. **Mohylka O.**, Bereza A. The use of social networks in the work to reduce the harm from the consequences of risky behavior of adolescents on the example of the day center «Compass» Kharkiv Charitable Foundation «Blago». *Formation of creative personality in the system of education and social environment: modern challenges and innovations: materials region. scientific-practical Conf.*, Kharkiv, April 22, 2020. Kharkiv, 2020. P. 198–202.
10. **Mohylka O.** Social order as a form of organization of social work with vulnerable groups. *Current issues of social work at the present stage of development of Ukrainian society: materials VIII Interuniversity. scientific-practical seminar*, Kharkiv, November 10, 2020. Kharkiv, 2020. P. 99–102.
11. **Mohylka O.**, Mozgova T., Teryoshyna I., Gaichuk L. Development of leadership potential of adolescents in day centers as an element of the program to reduce the harm from their drug use. *Developmental potential of modern social work: methodology and technologies: materials of the V International scientific-practical conference. Conf.*, Kyiv, March 12–13, 2021 / ed. Yu.M. Schwalba. Kyiv: Taras Shevchenko National University, 2021. P. 130–133.

12. **Mohylka O.**, Tkachenko M. Prevention online: work with most at risk adolescents during COVID-19 pandemic. *Distance learning in higher education institutions in a pandemic: modern challenges: materials All-Ukrainian. stud. scientific-practical conf.*, Uman, March 30, 2021 Uman, 2021. P. 13–16.

13. **Mohylka O.**, Kozhina G., Rasskazova O., Rehabilitation of adolescents who use and/or are addicted to psychoactive substances: the experience of day centers under the program «Compass». *Innovative potential of social work in the modern world: on the border of science and practice: materials I International. scientific-practical Conf.*, Chernihiv, May 20–21, 2021. Chernihiv, 2021. P. 93–95.